

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. ректора Таврійського національного
університету ім. В.І. Вернадського

вересня 2021 р.

ВИСНОВОК

Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського щодо дисертації
**Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання
корпоративних відносин: Україна та європейський досвід"** на здобуття ступеня доктора
філософії у галузі публічного управління та адміністрування

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ № 1/2021

міжкафедрального семінару Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського
від 30 серпня 2021 р.

ПРИСУТНІ:

від кафедри публічного управління та економіки: С.О.Кравченко, д.держ.упр.,
професор, завідувач кафедри; В.Г.Горник, д.держ.упр., доцент, директор Навчально-
наукового інституту управління, економіки та природокористування, професор кафедри;
О.О.Шевченко, д.держ.упр., доцент, професор кафедри; В.В.Шпачук, д.держ.упр., професор,
професор кафедри; О.Л.Євмешкіна, д.держ.упр., доцент, доцент кафедри; Н.Ф.Чечетова, д.е.н.,
професор, професор кафедри; С.В.Сімак, д.держ.упр., професор, професор кафедри;
О.Я.Немирівська, к.держ.упр., доцент, доцент кафедри; Л.М.Костецька, к.держ.упр., старший
викладач кафедри; В.В.Пристайко, к.держ.упр., старший викладач кафедри.

від кафедри індустрії гостинності та сталого розвитку: І.О.Петровська, к.е.н., доцент,
завідувач кафедри;

від кафедри фінансів і обліку: А.В.Путінцев, к.е.н., доцент, завідувач кафедри;
О.М.Клименко, к.держ.упр., доцент, доцент кафедри;

від кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин: П.І.Безус, к.е.н.,
доцент, завідувач кафедри.

Присутні на засіданні 14 осіб (всього 7 докторів наук, 7 кандидатів наук), у тому числі
6 докторів та 4 кандидати наук з державного управління.

СЛУХАЛИ: доповідь Рикової Н.В. про дисертаційну роботу на тему "Інституціональні
механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський
досвід", подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі публічного управління та
адміністрування. Тема затверджена Вченою радою Національної академії державного
управління при Президентові України 24 листопада 2016 року, протокол № 240/11-5.

Науковий керівник – Гаган Микола Васильович, д.держ.упр., професор, заслужений
економіст України.

ДОПОВІДЬ ЗДОБУВАЧА:

Шановний головуючий, шановні учасники міжкафедрального семінару, присутні!

На Ваш розгляд виноситься дисертаційне дослідження на тему "Інституціональні

механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід”.

Актуальність теми дослідження визначається провідним становищем корпоративного сектору в сучасній економіці, що зумовлює необхідність його ефективного регулювання в інтересах суспільства, тому цим питанням приділяється велика увага у провідних країнах світу. Зокрема, на рівні ЄС прийнято низку директив та регламентів у галузі корпоративного управління, що у загальному вигляді регулюють корпоративні відносини у межах Спільноти. На основі цих єдиних рамкових підходів у країнах Європи функціонують розвинуті інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин. В Україні створені основні інституціональні передумови для функціонування корпоративного сектору, проте вони потребують значного вдосконалення і максимального наближення до європейських принципів та кращих практик. У врахуванням євроінтеграційних процесів, важливе значення має адаптація корпоративного законодавства України до законодавства ЄС шляхом імплементації відповідних норм і стандартів в умовах вітчизняних соціально-економічних та правових реалій.

Багато зарубіжних та вітчизняних вчених виявляли значний інтерес до проблематики державного регулювання корпоративного сектору. Разом з тим, незважаючи на велику кількість наукових праць, спеціальна увага не приділялася комплексному дослідженню еволюції корпоративного сектору та інструментів державного впливу на нього в провідних економіках світу, насамперед у країнах ЄС, та обґрунтуванню на цій основі сучасних інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні. Зазначене зумовило вибір теми дослідження та її актуальність з погляду теорії та практики управління.

Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- вивчати стан наукової розробки проблематики державного регулювання корпоративних відносин з метою виділення та обґрунтування доцільності дослідження його інституціональних механізмів;
- проаналізувати та уточнити повквітійно-категоріальний апарат щодо державного регулювання корпоративних відносин;
- виділити особливості державного регулювання корпоративних відносин у європейських країнах;
- розробити концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин;
- удосконалили систему критеріїв формування та вибору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу;
- запропонувати підхід до удосконалення державного регулювання вітчизняного фондового ринку;
- обґрунтувати напрями розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні.

Об'єкт дослідження – державне регулювання корпоративного сектору економіки.

Предмет дослідження – інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин в Україні та країнах Європи.

Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи склали теоретичні напрацювання щодо механізмів державного управління та регулювання корпоративного сектору економіки, а також принципи, моделі та підходи корпоративного управління. У дисертації застосовувалися загальнонаукові й конкретнотехнічні методи, інші методологічні засоби дослідження, зокрема: економіко-статистичні, графічний і табличний методи – для

аналізу стану корпоративних відносин та їх державного регулювання в Україні; методи проблемного аналізу, синтезу та моделювання; методи забезпечення прозорості діяльності компанії та електронного урядування; європейські підходи та кращі практики регулювання корпоративного сектору – при розробці концептуальних засад удосконалення державного регулювання корпоративних відносин; методи узагальнення і класифікації, аналіз законодавства ЄС та країн Європи, міжнародні принципи та типові зарубіжні моделі корпоративного управління – для виділення особливостей державного регулювання корпоративних відносин у європейських країнах; методи порівняльного та логіко-семантичного аналізу, абстрагування – при уточненні понятійно-категоріального апарату за темою дослідження; метод критеріального аналізу, принципи та підходи діяльності наглядових рад акціонерних товариств – у процесі удосконалення системи критеріїв формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу; методи інституціонального та функціонального аналізу – для формування підходу до удосконалення державного регулювання вітчизняного фондового ринку; методи аналізу нормативно-правової бази, антимонопольного та податкового регулювання – для визначення напрямів розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду. Результати та ключові положення дисертаційної роботи, які становлять наукову новизну, полягають у наступному:

удосконалено:

- концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин, що передбачають: створення спеціального механізму приватизації державних комерційних підприємств шляхом їх перетворення у товариства з обмеженою відповідальністю; формування наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу за принципами троякості України, професійності, незалежності від інших впливів, регламентації злиття праці; запровадження податкових пільг для організацій корпоративного сектору, що нарізують обіжирний капітал за рахунок прибутків; дещо зменшення повноважень Фонду державного майна України щодо цінки цього майна та контролю його використання; удосконалення механізмів розкриття інформації і прозорості діяльності компанії із застосуванням цифрових технологій; посилення державного контролю за перерозподілом акціонерної власності та захисту прав міноритарних акціонерів; розширення участі громадянськості у розробці регуляторних актів в галузі корпоративних відносин;

- підхід до удосконалення державного регулювання вітчизняного фондового ринку через розширення повноважень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України у частині визначення нормативних вимог та правил щодо емісії, реєстрації, обліку та обігу цінних паперів, обмеження операційних ризиків, розкриття інформації про компанії-емітенти, протидії маніпуляціям на фондовому ринку, методологічного забезпечення розвитку корпоративного управління тощо;

- систему критеріїв формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу через запровадження критеріїв рівня освіти, професійної компетентності та досвіду, неохильності до впливів іноземних суб'єктів;

дістали подальшого розвитку:

- понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом уточнення змісту понять: "державне регулювання корпоративних відносин", що тлумачиться як владний вплив органів державної влади загальної та спеціальної компетенції на корпоративний сектор економіки, що полягає у законодавчому встановленні та забезпеченні дотримання норм, правил та обмежень

щодо його функціонування з метою досягнення балансу інтересів корпорацій, найманих працівників та суспільства і стимулювання соціального партнерства: "акціонерні товариства як об'єкт державного регулювання", під якими розуміються організації із складною структурою управління, засновані на колективному капіталі, що характеризується: поділяємим корпоративною власністю та власністю акціонерів; великими масштабами виробництва, в результаті якого зацікавлене все суспільство; визнанням ролі неовених ринкових гравців, нерідко у формі монополій; здійсненням найбільших податкових внесків до державного бюджету; формуванням великих колективів найманих працівників, що зумовлює необхідність спеціальних механізмів соціального діалогу;

- виділення особливостей державного регулювання корпоративних відносин у європейських країнах, серед яких використання принципів корпоративного управління ОЕСР як основи розвитку національного законодавства; запровадження спільних норм та правил корпоративних відносин у межах ЄС; наявність національних кодексів корпоративного управління; існування спеціальних законів, що регулюють діяльність акціонерних товариств (у більшості країн Європи); врахування характеристик моделі корпоративного управління (англо-американська, континентальна); розвиток інституційної системи регулювання корпоративних відносин (антимонопольні органи, установи з регулювання ринку цінних паперів та ін.); діджиталізація правового регулювання корпоративного сектору;

- напрями розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні у частині: регулювання недержавних монополізованих ринків; міцкого законодавчого закріплення прав інвестарів; створення прозорої законодавчої бази оподаткування; запровадження податкових цілей, таких як зниження ставки податку на прибуток, податкове відстрочення, пріоритетне право на відшкодування податку на додану вартість; забезпечення рівноправності та захисту прав міноритарних акціонерів відповідно до європейських підходів.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення її вирішення актуального наукового завдання, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та забезпеченні удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє сформулювати низку висновків і рекомендацій, що мають теоретичне і практичне значення, зокрема:

1. Ураховуючи, що корпоративні відносини є складним комплексом суспільних відносин, ядром яких є відносини власності. За основними суб'єктами структуру корпоративних відносин складають акціонери, менеджмент та працівники корпорацій, інвестори, кредитори, споживачі, постачальники, конкуренти, органи державного регулювання, громадськість, засоби масової інформації. Серед організаційно-правових форм сучасних корпоративних відносин провідне місце посідають акціонерні товариства як основні ринкові гравці як на національному, так і глобальному рівнях. Державне регулювання корпоративного сектору з інституційного погляду включає створення цілісної правової бази, системи спеціалізованих регуляторних органів та налагодження дієвих механізмів державного впливу. Такі дієві механізми у європейських країнах включають законодавче визначення основних форм корпоративних відносин, принципів та стандартів корпоративного управління, антимонопольне та податкове регулювання, стимулювання конкуренції, контроль якості і безпеки товарів, регулювання трудових відносин, забезпечення прозорості корпоративних відносин, соціального діалогу та партнерства тощо. При цьому спостерігається зближення інституціонального середовища корпоративного управління у межах єдиного європейського законодавства.

2. За загальними ознаками конкретних прояву названих та інших чинників системи корпоративного управління на сьогодні існує три найбільш розповсюджені моделі корпоративного управління: англо-американська, японська та німецька (західноєвропейська)

моделі. Так, англо-американська модель являє собою ринково орієнтовану модель корпоративного управління, характерними для якої є наявність індивідуальних акціонерів, постійна кількість зутейдерів, чітко розроблена законодавча база, що визначає права та обов'язки трьох основних учасників: директорів, менеджерів і акціонерів, а також досить простий механізм взаємодії між компанією та акціонерами між акціонерами в період проведення загальних зборів. На відміну американської моделі, до ключових особливостей японської відноситься провідна роль банків (виступають довгостроковими і стабільними кредиторами), які являються основними акціонерами та розвивають тісні фінансово-економічні відносини з корпораціями шляхом дублювання функцій та послуг. Німецька модель корпоративного управління характеризується двоступеневою системою управління (наявністю спостережної та виконавчої ради), і має також наступні риси: наявність високо сконцентрованого корпоративного капіталу; перевага банківського фінансування перед акціонерним; чіткий розподіл контрольних і виконавчих функцій в управлінні корпорацією; законодавчо встановлені чисельність спостережної ради та обмеження прав акціонерів щодо голосування.

3. Українська система корпоративного управління не ідентифікується жодною класичною моделлю, але найбільше тяжіє до німецької (континентальної) моделі корпоративного управління, орієнтованій на обмеження кількості акціонерів (конкретне коло акціонерів), які публічно контролюють товариство. Проте, динаміка розвитку корпоративного сектору в Україні супроводжується специфічною орієнтацією на мажоритарну центричність корпоративного управління. Успішне реформування системи корпоративного управління в Україні можливе за умови розвинутого інституціонального середовища, спрямованого на реалізацію принципів корпоративного управління. При цьому глобалізаційні процеси, поєднання зовнішніх торговельних відносин зумовлюють поступове нівелювання відмінностей між зутейдерською та інсайдерською моделями корпоративного управління.

4. Встановлено, що розвиток корпоративного сектору у нашій державі характеризується численними проблемами, багато в чому внаслідок лисить хаотичних змін нормативно-правової бази, відсутності послідовної позиткової та інвестиційної політики, несистемності державного регулювання фондового ринку, піноутворення, зовнішньоекономічної діяльності тощо. Усунення цих проблем потребує, в першу чергу, створення інституційних передумов становлення ефективних регуляторних механізмів, що безпосередньо залежать від реального дотримання високих стандартів корпоративної культури, принципів соціальної відповідальності. Це зумовлює актуальність дослідження питань удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні, що у контексті євроінтеграційної політики нашої держави має здійснюватися шляхом детального вивчення європейського досвіду з метою максимального наближення до принципів, стандартів та кращих практик країн ЄС.

5. У процесі державного регулювання органи влади мають здійснювати безпосередній організаційно-правовий, фінансовий, стимулюючий та контролюючий вплив, крім того використовуючи наступні інструменти: державне замовлення; ліцензування, патентування та квотування, сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

6. Корпоративне управління в Україні характеризується вкрай недостатньою пріоритетністю діяльності господарських товариств. Для забезпечення принципу прозорості у національному корпоративному секторі постає необхідність у збалансованому, послідовному впровадженні правових норм стосовно зобов'язань у розкритті інформації про акціонерів та компанії. При цьому слід зраховувати, що цим питанням приділяється велика увага у європейських країнах. На думку багатьох експертів, сам факт того, що інформація про певні дії чи факти повинна розголошуватися, забезпечує дотримання найкращих стандартів корпоративної поведінки набагато ефективніше, ніж прямі заборони або обмеження.

встановлені законом. Досвід показує, що учасники корпоративних відносин намагаються уникати у своїй діяльності вчинків, які можна вважати несправедливими та сумнівними. Передбачити та заборонити всі варіанти порушень у правах практично неможливо, тому механізм розкриття інформації є найефективнішим способом забезпечення належної поведінки учасників корпоративних відносин.

7. Можна виділити наступні основні напрями довгострокового реформування інституціонального середовища корпоративного сектора економіки в Україні: забезпечення справедливого формування і ефективної діяльності наглядових рад та органів правління державних звітних підприємств, товариств з обмеженою відповідальністю та державних банків з урахуванням національних інтересів; створення системи незалежних судів, функціонування яких забезпечить верховенство права, зокрема, в корпоративному секторі; реальне здійснення адміністративної реформи у частині створення дієвої системи державного регулювання та контролю підприємницької діяльності.

Основні положення дисертаційної роботи викладені у 12 наукових працях, у тому числі 3 статтях у наукових фахових виданнях України, 4 статті у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Європейського Союзу, 8 тезах доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Такі були основні положення дисертації. На цьому доповідь закінчена. Дякую за увагу.

ЗАПИТАННЯ:

В.В.Шинярук, д.держ.юр., професор. Запитання. Розкрийте, будь ласка, сутність понять "корпоративні відносини" та "корпоративне управління".

Відповідь. Дякую за запитання. У вітчизняному законодавстві під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав (тобто, щодо прав особи, частка якої визначається в статутному капіталі господарської організації). З економічного погляду корпоративні відносини є комплексними відносинами, консолідуючим ядром яких виступають відносини власності, які виникають в процесі створення, функціонування та припинення діяльності корпоративного сектора. Головними учасниками корпоративних відносин є акціонери, які вступають з корпорацією в особливі стосунки.

Законодавство України трактує корпоративне управління як систему відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством. Якісна система корпоративного управління є умовою ефективної діяльності акціонерних товариств, відкриває доступ до ринків капіталу, покращує соціальні зобов'язання корпорацій.

Структура корпоративного управління і корпоративних відносин відповідає національним умовам та особливостям і формується під впливом:

- законодавчої бази, що регулює права і обов'язки сторін, що беруть участь в корпоративних відносинах;
- практики ділових взаємовідносин, що склалася в державі;
- статутів, внутрішніх нормативних документів та неформальних правил компаній.

В.В.Шинярук, д.держ.юр., професор. Запитання. Які основні відмінності англо-американської, японської та німецької моделей корпоративного управління?

Відповідь. Дякую за запитання. У цілому відмінності полягають у тому, що англо-американська модель є аутсайдерською, а японська та німецька моделі – інсайдерськими. Тому англо-американська модель відзначається розосередженою акціонерною власністю, а важелі керівництва діяльністю компанії перебувають у менеджменту. Цій моделі притаманно більша динамічність в зовнішньоекономічній, ринковій орієнтації. Натомість, на відміну

інсайдерської, ця модель характеризується більшою нестабільністю, пов'язаною з боротьбою за контроль різними групами інвесторів, виконавчими та невиконавчими директорами, а також ризиком ліквідування менеджментом та акціонерами довготривалих програм та інвестицій. Лімезька та ялонська моделі характеризуються концентрацією власності у невеликій групі осіб, а менеджмент перебуває під їх прямим впливом. Цим моделям властива відсутність процедури «виходу» з бізнесу. Вони орієнтовані на довготермінову перспективу, оскільки акціонери зобов'язані демонструвати більші витримки і терпіння, ніж ті акціонери, які мають змогу вийти з компанії. Насомість, зовнішні управлінські засоби (перебійння контролю за корпорацією, боротьба чи повноваження) практично не діють.

О.Т.Самосікіна, д.держ.упр., доцент. Запитання. Який і принципів корпоративного управління ОЭСР, на Ваш погляд, найбільш важливо належним чином впровадити в Україні?

Відповідь. Дякую за запитання. Загалом принципи корпоративного управління ОЭСР включають справедливість, прозорість, підзвітність, відповідальність та конкурентність. На наш погляд, найбільш актуальним для України є принцип прозорості, що передбачає забезпечення достовірної і повної інформації про фінансове становище та діяльність компаній. Практика українських компаній характеризується низьким рівнем корпоративної прозорості, що створює клімат недовіри в ділових колах та спричиняє викривлення загальноприйнятих принципів внутрішнього корпоративного управління.

Сьогодні інформація, яку компанії повинні розкрити, міститься в численних джерелах, а саме, комерційних і торговельних реєстрах, спеціальних розділах газет та інших друкованих виданнях, звітах, що відправляються на фондові біржі та в державні органи. Велика частина цієї інформації доступна для громадськості, але її отримання супроводжується значними фінансовими і часовими витратами. Тому експерти рекомендують зробити обов'язковим для компаній створення власного веб-сайту, який буде містити всю інформацію, яка підлягає розкриттю і на якому буде посилання на веб-адресу реєстру, в якому зареєстрована компанія. Наразі наявність власних веб-сайтів компаній вважається одним із стандартів передової практики корпоративного управління. Механізм розкриття інформації розглядається як значно більш гнучкий та необхідний інструмент регулювання корпоративних відносин, ніж визначення детальних правових норм у законодавстві.

С.В.Сімак, д.держ.упр., професор. Запитання. Розкрийте, будь ласка, що включають інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин?

Відповідь. Дякую за запитання. Аналіз наукових праць показує, що до інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин включають:

- нормативно-правові механізми, а саме, загальні принципи та підходи корпоративного управління, що прийняті у міжнародному праві, створення цілісної законодавчої бази, що включає цивільний та господарський кодекси, спеціальні закони про акціонерні, господарські, комерційні та інші товариства, закони, що регулюють функціонування фондового ринку та обіг цінних паперів, підприємницьку діяльність у цілому, підзаконні нормативно-правові акти та нормативні документи з питань функціонування суб'єктів корпоративного сектору та корпоративного управління і т.д.;

- організаційні механізми у вигляді системи державних органів, що займаються відповідними питаннями, до яких входять уряд, міністерство економіки, спеціалізовані регуляторні органи такі як Фонд державного майна України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Державна фіскальна служба України та ін.;

- фінансові механізми, зокрема, антимонопольне, податкове та цінне регулювання, стимулювання підприємницької діяльності та ринкової конкуренції, приватизація об'єктів державної власності, інвестиційна, інноваційна та антикризова фінансова політика, механізми розвитку фондового ринку тощо.

О.Я.Немирівська, к.держ.упр., доцент. Запитання. Коротко розкрийте, будь-ласка, запропоновані Вами критерії формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу.

Відповідь. Дякую за запитання. Нами запропоновані наступні критерії: рівень освіти – наявність вищої освіти; професійна компетентність (знання, вміння, навички); досвід – стаж професійної діяльності не менше 10 років у відповідній сфері; неохочість до висловів іноземних суб'єктів – відсутність протягом останніх 5 років членства у громадських об'єднаннях, які отримували іноземне фінансування або співробітничали з іноземними неурядовими організаціями. Невідповідність члена наглядової ради зазначеним критерієм є підставою для дострокового припинення його повноважень, що сприятиме якісному переобладнанню цих наглядових структур. При цьому важливо також, щоб членами наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу були виключно громадяни України. У результаті, на наш погляд, підвищиться професійність цих рад та їх незалежність, насамперед, від впливів іноземних держав та інституцій глобального управління.

П.І.Безре, к.е.н., доцент. Запитання. Розкрийте, будь-ласка, правові засади державного регулювання корпоративних відносин в Україні.

Відповідь. Дякую за запитання. Правове забезпечення, спрямоване на регулювання корпоративних відносин в Україні, включає, перш за все, наступні законодавчі акти: Цивільний та Господарський кодекси України; закони України «Про акціонерні товариства», Закону України «Про господарські товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про депозитарну систему України». Крім того, певні питання корпоративних відносин регулюють закони України «Про підприємництво», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про управління об'єктами державної власності», «Про банки і банківську діяльність», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про приватизацію державного і комунального майна» та ін. Діяльність основних регуляторних органів здійснюється на підставі Закону України «Про Фонд державного майна України» та Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого Указом Президента України. Крім законів, корпоративні відносини регулює низка підзаконних актів уряду, нормативно-правових та нормативних документів Фонду державного майна України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національного банку України та ін.

Загалом на сьогодні в Україні спостерігається позитивна динаміка у становленні сучасних норм системи корпоративного управління, зокрема механізму взаємодій між власниками, наглядовою радою, менеджментом, акціонерами, інвесторами. Посилюється уніфікація корпоративного законодавства, а також принципів, підходів корпоративного управління. Разом з тим, дестабілізуючим чинником виступають несистемне та непослідовне прийняття підзаконних актів, неефективна практика їх застосування у вагомих аспектах корпоративного регулювання, про що свідчать низка судових рішень, якими підзаконні нормативні акти визнаються судом недійсними або визнаються такими, що суперечать положенням законів. У цьому зв'язку нормативно-правове забезпечення розвитку корпоративних відносин потребує систематизації та доповнення на основі інтеграції норм законодавства Європейського Союзу та європейського досвіду, загальноприйнятих принципів корпоративного управління.

Л.М.Костецька, к.держ.упр. Запитання. Досвід яких європейських країн Ви використовували при написанні дисертації і чому?

Відповідь. Дякую за запитання. Відносно до двох поширених у Європі моделей

корпоративного управління, а саме, англо-американської та континентальної, у дисертації найбільш детально розглядався досвід країн, у яких ці моделі виявляються найбільш яскраво.

Зокрема, англо-американська модель функціонує у Великобританії. Законодавство Великобританії передбачає використання різноманітних організаційно-правових форм корпоративних відносин, таких як корпорації, компанії, партнерства, трасти різних типів тощо. Для британських корпоративних суб'єктів характерна відсутність значних інвесторів, домінуючих над іншими. Акціонерний капітал значною мірою розпорощений. Кількість компаній не має у своїх реєстрах жодного індивідуального акціонера або інституціонального інвестора, частка якого у статутному капіталі перевищувала б більше 2-5%. Це значно полегшує перетікання акцій від одних власників до інших, оскільки міноритарному акціонеру значно легше прийняти рішення про продаж акцій, ніж акціонеру значного пакета акцій. В наслідок цього, британський фондовий ринок характеризується високою ліквідністю та ефективністю, а продаж пакетів дрібними інвесторами є технічно швидкою і легкою процедурою. Рада директорів у британській моделі складається з інсайдерів і аутсайдерів (незалежних директорів). Обидві категорії директорів виступають як представники компанії і її акціонерів та несуть солідарну відповідальність у справах корпорації.

Континентальна модель у найбільш повному вигляді діє у в Німеччині, Франції, Австрії, Швейцарії. У цих країнах корпоративне управління має такі особливості: наявність стратегії довготривалого контролю за діяльністю корпорації; позитивна роль банків як акціонерів і кредиторів, наявність внутрішніх інституціональних інвесторів, які володіють найбільшою часткою акцій компанії; дворівнева структура управління; законодавчо визначені обмеження прав акціонерів в частині голосування; законодавчо встановлена кількість членів наглядової ради. Право власності та контроль над корпорацією належать досить однорідним групам інсайдерів. Отже, важливу роль відіграють взаємовідносини між її учасниками, а загальним пріоритетом діяльності корпорації є максимізація добробуту не лише акціонерів, а трудового колективу, всіх учасників корпорації, а також суспільства в цілому.

Л.М.Костецька, к.держ.ур. Запитання. В чому полягає діджіталізація правового регулювання корпоративного сектору?

Відповідь. Дякую за запитання. Термін "діджіталізація" в українській правовій науці практично не використовується, незважаючи на те, що у останні роки розвиток європейського корпоративного права проходить саме під цим заголовком. Діджіталізація права компаній розглядається як спосіб підвищення прозорості, швидкості, інтернаціоналізації, рівня захоту даних, що забезпечує недануцнення злочинності та спонукає на найкраще корпоративне управління. Деякі європейські вчені правують думки, що наступна епоха розвитку корпоративного права буде пов'язана саме з його діджіталізацією.

Діджіталізація означає зміни в процедурах, врегульованих корпоративним законодавством та пов'язаних з переходом від процесів у паперовій формі, під час яких присутність особи заявника перед компетентним органом є обов'язковою, до прямих он-лайн процедур трьох типів: онлайн процедура, яка може здійснюватися через веб-мережу і є доступною для кішлевих споживачів послуг; пряма онлайн процедура, яка може бути проведена напряму самостійно кінцевим споживачем, тобто без втручання посередника чи компетентного органу; безсерверна онлайн процедура, всі етапи чи дії якої відбуваються виключно онлайн, жодний елемент не передбачає необхідності використання паперового листа чи фізичної присутності.

С.О.Кравченко, к.держ.ур., професор. Запитання. В чому коротки полягає основна наукова новизна Вашої дисертації?

Відповідь. Дякую за запитання. Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних

відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду. При цьому основним теоретичним результатом є розроблені концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин.

С.О.Кравченко, а.держ.урр., професор. Запитання. Перерахуйте, будь-ласка, на роботи яких вчених Ви, насамперед, спиралася при написанні дисертації.

Відповідь. Дякую за запитання. У дисертації теоретичним підґрунтям виступали напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених за такими основними напрямками:

- теоретичні засади та механізми державного регулювання корпоративного сектору (праці О. Кабачинської, Н. Балдин, О. Білоуса, В. Бодрова, С. Вовка, В. Воробіна, Я. Гуловіної, Г. Карпенка, О. Мозтової, Л. Пташенка, А. Ривмарука, О. Сафронової, Ю. Сірого та ін.);

- зарубіжний, зокрема європейський, досвід розвитку корпоративних відносин та їх державного регулювання (роботи Я. Абрамова, П. Арабової, А. Дотґяра, В. Ситишевського, Т. Корягіної, О. Осетрової, В. Россома, І. Сазонія, А. Хайаа, В. Царука, І. Яценка та ін.);

- організація, функціонування та удосконалення корпоративних відносин в Україні (дослідження Л. Балабанової, Д. Батори, О. Бєбровської, М. Бурмаки, О. Шинника, А. Даникєвича, М. Козими, Д. Леоньова, В. Луця, І. Спаньбо-Фатєєвої, О.Ловажнього, Т. Семка, О. Сохацької, П. Тарнавської, А. Тибіць, І. Хоїрава, М. Юрєв та ін.);

- інструменти державного регулювання корпоративних відносин на прикладах окремих європейських країн (праці Л. Баландєрєвича, Б. Белотїнєвої, П. Орлової, Л. Сїкса, В. Хєнєра, К. Янєша та ін.).

О.О.Шевченко, а.держ.урр., доцент. Запитання. У чому полягає основне практичне значення Вашої дисертації?

Відповідь. Дякую за запитання. Практичне значення дисертації полягає у можливості використання наукових розробок, пропозицій та висновків дисертаційної роботи для удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні. Зокрема, на законодавчому рівні доцільними є впровадження спеціального механізму приватизації державних комерційних підприємств шляхом їх перетворення у товариства з обмеженою відповідальністю, зміна підходів до формування наглядових рад державних утитарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу за принципами громадянства України, професійності, незалежності від іноземних впливів, регламентації оплати праці. При цьому зазначимо, що запропонований у роботі спеціальний механізм приватизації державних комерційних підприємств вже дістає впровадження у проекті Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про Фонд державного майна України" та інших законодавчих актів України щодо сприяння залученню інвестицій в процесі приватизації та оренди державного і комунального майна" від 4 січня 2021 р. № 4572, що прийнятий Верховною Радою України у першому читанні. На рівні Кабінету Міністрів України можна використати концептуальні положення та практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів розкриття інформації і прозорості діяльності компаній із застосуванням цифрових технологій, посилення державного контролю за перерозподілом акціонерної власності та захисту прав міноритарних акціонерів, розширення участі громадськості у розробці регуляторних актів в галузі корпоративних відносин. На рівні Фонду державного майна України доречним є впровадження рекомендацій по доповненню його повноважень щодо оцінки цього майна та контролю його використання, а на рівні Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України – використання підходу до удосконалення державного регулювання вітчизняного фондового ринку.

О.О.Шевченко, а.держ.урр., доцент. Запитання. Яким чином Ви пропонуєте удосконалити механізми розкриття інформації і прозорості діяльності компаній?

Відповідь. Дякую за запитання. Удосконалення цих механізмів цілюється на основі

європейських стандартів, а також відповідно до сучасної тенденції розвитку електронного урядування. Зокрема, у довгостроковій перспективі багато прямих вказівок або заборон щодо поведінки суб'єктів корпоративного сектору доцільно замінити на вимоги щодо розкриття інформації, оскільки їх набагато легше контролювати. Серед видів інформації важливе значення має оприлюднення: періодичної фінансової звітності корпорації; даних про структуру капіталу; інформації про попередню діяльність директорів корпорації; розміри винагородн для топ-менеджерів компанії; інформації про мажоритарних акціонерів; зміни, що вносяться до статуту; інформації про можливе злиття, поглинання або реорганізацію корпорації тощо. Разом з тим, слід враховувати, що надмірне використання механізмів розкриття інформації може призвести до перевантаження учасників корпоративних відносин. У контексті електронного урядування сучасні механізми розкриття інформації і прозорості діяльності компаній мають базуватися на використанні цифрових технологій. Зокрема, згідно з європейськими підходами, необхідно передбачити можливість надання компанії необхідної за законом інформації та документів для реєстру в електронному вигляді; доступу до інформації, яка міститься в реєстрі, через Інтернет для будь-якого зацікавленої особи. Всю інформацію, яка підлягає розкриттю корпоративними суб'єктами, в тому числі ту, що має надаватися у різні державні органи, доцільно розміщувати на корпоративному веб-сайті. Наявність постійного напезити до елементів кращої практики корпоративного управління.

ВИСТУПИ:

М.В. Гама, Д. держ. упр., професор, інституту економіки України, науковий керівник.

Планові змієти! В умовах глобальної інтеграції України в європейське та світове співтовариство особливого значення набуває інституціоналізація регуляторних механізмів в процесі реформування корпоративного управління на тлі зарубіжного досвіду. Адаптація корпоративного законодавства України, потреба імплементації норм і стандартів відносно законодавства Європейського Союзу в умовах інтеграційних процесів та діджиталізації дозволяє на конкретному прикладі визначити вплив європейського досвіду на формування національного корпоративного сектору, можливість удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Виходячи з цього, в дисертації автором розроблено концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин, запропоновані систему критеріїв формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу, уточнені понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом визначення понять: "державне регулювання корпоративних відносин" та "акціонерні товариства як об'єкт державного регулювання", отримано низку інших вагомих наукових результатів.

Як науковця Рижову Нелю Володимирівну характеризують: наукова порядність, працелюбність, здатність до самовдосконалення, уміння ефективно використовувати сучасну загальнонаукову та прикладну методологію досліджень, робити узагальнення та висновки. Це дозволило автору підготувати цілісну і логічно завершену роботу. Вважається, що дисертаційна робота заслуговує на цілком позитивну оцінку. Сподіваюся на добродічне ставлення до роботи і, звичайно, прошу її підтримати.

В.Г. Горник, Д. держ. упр., доцент.

Дослідження піднімає актуальну тему, адже сьогодні розвиток корпоративного сектору в Україні відбувається бурхливими темпами, проте гальмується низкою негативних чинників, таких як: приватизація підприємств державного сектору за умов недостатнього контролю за діями менеджменту; невідповідність структури корпоративного сектору вимогам сучасності; відсталість механізмів управління державними корпоративними правами, інформаційна ізольованість та непрозорість внутрішніх корпоративних відносин; недостатня координація

дій органів державного управління у сфері регулювання корпоративних відносин; системні порушення прав інтересів акціонерів (міноритаріїв) щодо виплати дивідендів, пріоритетних питань, ведення реєстру акціонерів, поширення процесів рейдерства та ін. При цьому державний вплив на корпоративні відносини відзначається досить хаотичними змінами нормативно-правової бази, відсутністю послідовної підзаконної та інвестиційної політики, несистемністю державного регулювання фондового ринку, ціноутворення, зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Зазначене умовляє актуальність та своєчасність дослідження Рикової Нелі Володимирівни, спрямованого на розробку та обґрунтування дієвих інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин. Як основу цих напрацювань автор використала багатий досвід країн СС. Це відповіло питання досить чітко унормовані законодавством та існують дієві інструменти практичної реалізації цих законодавчих положень. Особливості трансформації в Україні системи корпоративних відносин у контексті європейських перетворень зумовили налагодження ефективної корпоративної політики, напрямків державної стратегії розвитку корпоративного сектору. Потребують перегляду класичні підходи права компаній на розкриття інформації, що мають відображати сучасні уявлення про носії інформації та способи її передачі у контексті діджиталізації.

Довільно звернути увагу на всебічне впровадження результатів дисертаційної роботи. Зокрема, вони використані на вищому державному рівні при розробці проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення рівних прав та можливостей громадян із представництва у наглядових радах та органах управління державних унітарних підприємств, господарських товариств та державних банків та справедливо формування і ефективної діяльності таких наглядових рад із врахуванням національних інтересів України. На регіональному рівні практичні рекомендації роботи щодо удосконалення конкретних регуляторних механізмів впроваджені регіональним відділенням Фонду державного майна України на Київській, Черкаській та Чернігівській областях. На рівні суб'єктів корпоративного сектору напрацювання дисертанта використані фірмою "Елзаор" (Чехія) під час практичної реалізації спільного проекту, що об'єднує місцеві органи державної влади, комунальні підприємства міста Києва та Чеського бізнесу.

Загалом дисертаційна робота, яку ми сьогодні розглядаємо, є завершеним самостійно виконаним науковим дослідженням на актуальну тему. Вона містить науково-теоретичні засади, практичні рекомендації щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративного сектору економіки в Україні у сучасних умовах на основі ґрунтовного авторського аналізу законодавства, теоретичних підходів та передового досвіду країн Єврозону. Рівень і глибина проведених досліджень, повнота отриманих результатів і ступінь їх практичного впровадження свідчать про наукову зрілість дисертанта.

Отже, дисертаційна робота Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" відповідає вимогам МОН України та може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії у галузі публічного управління та адміністрування.

В.В.Швицький *д.держ.н.тр., професор.*

Ознайомлення з дисертаційною роботою Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" дозволяє зробити висновок про те, що поставлені в дисертації завдання в цілому розкриті мету роботи. Дисертантом, насамперед, проаналізовано стан наукової розробки проблематики державного регулювання корпоративних відносин. Показано, що державне регулювання корпоративного сектору з інституційного погляду включає створення цілісної правової бази, системні спеціалізованих регуляторних органів та налагодження дієвих механізмів державного впливу. Такі дієві механізми у європейських країнах включають

законодавче визначення основних форм корпоративних відносин, принципів та стандартів корпоративного управління, антимонопольне та податкове регулювання, стимулювання конкуренції, контроль якості і безпеки товарів, регулювання трудових відносин, забезпечення прозорості корпоративних відносин, соціального діалогу та партнерства тощо. У цілому не викликає сумніву актуальність дослідження питань удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні у контексті євроінтеграційної політики нашої держави.

Найбільш вагомим результатом роботи слід вважати концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин, перш за все, запропоновані автором створення механізму приватизації державних комерційних підприємств шляхом їх перетворення у товариства з обмеженою відповідальністю, а також формування наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу за принципами членства у радах виключно громадян України, їх професійності, незалежності від іноземних впливів, регламентації оплати праці членів рад. Хотілося бн відзначити також обґрунтовані у дисертації напрями розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні у частині регулювання недержавних монополізованих ринків; чіткого законодавчого закріплення прав інвесторів; створення прозорої законодавчої бази оподаткування та запровадження податкових пільг; забезпечення рівноправності та захисту прав міноритарних акціонерів.

Вірнілість отриманих результатів дослідження ґрунтується на глибокому теоретичному аналізі, узагальненні наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених і спеціальної наукової літератури з проблем державного регулювання корпоративного сектору економіки. Наукова новизна роботи дисертації характеризується тим, що результати автором отримані вперше і визначаються особливим авторським підходом. Висновки дисертанта на основі власних досліджень розвитку корпоративного управління в Україні та за кордоном, механізмів державного управління у цій сфері підкріплені аналізом нормативно-правових актів, наукових джерел, статистичної інформації, міжнародних досліджень, базуються на сучасних методах дослідження і не містять протиріч. Дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України та може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії у галузі публічного управління та адміністрування.

С.О.Кравченко, д.держ.упр., професор.

З огляду на соціально-економічні умови розвитку Української держави актуальність дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Дисертант піднімає важливу проблему функціонування та розвитку корпоративного сектору економіки, для чого необхідно налагодити ефективне державне регулювання з використанням усього спектру інструментів, які використовувались у передових країнах світу. Перш за все, важливо є адаптація інституціональних механізмів та кращих практик країн Європейського Союзу з огляду на євроінтеграційний курс нашої держави у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Впровадження європейських підходів щодо державного впливу на процеси корпоративної діяльності дасть змогу забезпечити захист інтересів учасників процесу реорганізації суб'єктів господарювання, ефективно розв'язувати потенційні проблеми володіння та розпорядження великими і дрібними пакетами акцій, а також запобігати корпоративних конфліктів. Особливої уваги гідне європейське законодавство у галузі корпоративних відносин, яким передбачене антимонопольне регулювання з врахуванням наслідків домінування на ринку великих компаній. Таким регулюванням забезпечується оновлення асортименту продукції, підвищується конкурентоспроможність товарів, що поступають на ринок, якість продукції, а також досягається цінова еластичність. Цілком слушною є також авторська теза про потребу, відповідно до європейських практик, введення прозорих норм оподаткування,

зменшення податкового тиску, заміни системи державного впливу фіскальної спрямованості приватизації на механізми інвестиційної політики.

Докладне ознайомлення з дисертаційною роботою та публікаціями автора дозволяє зробити висновок, що вони виконані самостійно на актуальну тему. У них містяться теоретичні та прикладні результати, отримані автором самостійно. Ці результати та представлені науково-практичні рекомендації у сукупності забезпечують вирішення поставленого наукового завдання теоретичного обґрунтування та забезпечення удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду.

В цілому за своїм змістом, актуальністю, новизною, важливістю одержаних результатів дисертаційна робота Рикової Нелі Володимирівни відповідає вимогам МОН України щодо форми і змісту робіт такого рівня, містить наукову новизну та її обґрунтування, тому вважаємо можливим рекомендувати спеціалізованій вченій раді прийняти роботу до захисту.

УХВАЛИЛИ:

1. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, наукової й практичної цінності здобутих результатів дисертація Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" відповідає спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування" та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами та доповненнями), пп. 9-11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами та доповненнями).

2. Рекомендувати дисертацію Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" для подання до разової спеціалізованої вченої ради за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування".

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук: "за" – 14, "проти" – немає, "утрималися" – немає; за профілем поданої на розгляд дисертації: "за" – 10, в т.ч. 6 докторів та 4 кандидати наук з державного управління.

Керівник міжкафедрального семінару,
завідувач кафедри публічного управління
та економіки, д.держ.упр., професор

С.О.Кравченко

Секретар міжкафедрального семінару,
доцент кафедри публічного управління
та економіки, д.держ.упр., доцент

О.Л.Свмшкіна

**ВИСНОВОК ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ
ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ
Рикової Нелі Володимирівни
на тему "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних
відносин: Україна та європейський досвід",
що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування"
(галузь знань 28 "Публічне управління та адміністрування")**

Дисертація Рикової Нелі Володимирівни на тему "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід", що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування" (галузь знань 28 "Публічне управління та адміністрування"), виконана на кафедрі економічної політики та кредитування Національної академії державного управління при Президентові України. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії державного управління при Президентові України 24 листопада 2016 року, протокол № 240/11-5.

Відповідно до листа-звернення Національної академії державного управління при Президентові України від 30 червня 2021 р. № 01-02-138, для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" проведено її попередню експертизу на базі кафедри публічного управління та економіки. Рецензентами визначено:

1) директора Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, доктора наук з державного управління, доцента В.Г.Горника;

2) професора кафедри публічного управління та економіки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, доктора наук державного управління, професора В.В.Швачука.

Актуальність теми та її зв'язок із планами науково-дослідних робіт.

Характерною особливістю розвитку світової економіки на сучасному етапі є централізація та концентрація виробництва і капіталу, як правило, у формі корпорацій національного та транснаціонального масштабу. Такі об'єднання виступають основними суб'єктами ринку, вирішальним чином впливаючи на соціально-економічний розвиток не лише окремих країн, а й світового господарства. Для України корпоративний сектор економіки є відносно новим, що був започаткований після здобуття незалежності. Незважаючи на це, він наразі характеризується великими розмірами та складною структурою, проте його подальший розвиток гальмується через низку проблем, в тому числі з погляду державного регулювання.

Багато вчених виявили значний інтерес до проблематики державного регулювання корпоративного сектору. Незважаючи на велику кількість наукових праць, спеціальна увага не приділялася комплексному дослідженню еволюції корпоративного сектору та інструментів державного впливу на нього в передових економіках світу, зокрема перед у країнах ЄС, та обґрунтуванню на цій основі сучасних інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні. З урахуванням євроінтеграційних процесів, важливе значення має адаптація корпоративного законодавства України до законодавства ЄС шляхом імплементації відповідних норм і стандартів в умовах вітчизняних соціально-економічних та правових реалій.

Дисертація виконана відповідно до наукової теми кафедри економічної політики та кредитування Національної академії державного управління при Президентові України "Формування та розвиток системи публічного управління національною економікою в умовах

імплементатії Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом" (номер державної реєстрації 01171002868). Автором у межах цієї теми розроблено науково-практичні рекомендації щодо удосконалення правових засад державного регулювання корпоративного сектору в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду. Для вирішення поставленої мети передбачено вирішення наступних завдань:

- в'ясувати стан наукової розробки проблематики державного регулювання корпоративних відносин з метою виділення та обґрунтування доцільності дослідження його інституціональних механізмів;
- проаналізувати та уточнити політико-категоріальний апарат щодо державного регулювання корпоративних відносин;
- виділити особливості державного регулювання корпоративних відносин у європейських країнах;
- розробити концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин;
- удосконалити систему критеріїв формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу;
- запропонувати підхід до удосконалення державного регулювання вітчизняного фондового ринку;
- обґрунтувати напрями розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні.

Об'єктом дослідження є державне регулювання корпоративного сектору економіки.

Предмет дослідження – інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин в Україні та країнах Європи.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи склали теоретичні напрацювання щодо механізмів державного управління та регулювання корпоративного сектору економіки, а також принципи, моделі та підходи корпоративного управління. У дисертації застосовувалися загальнонаукові й конкретнонаукові методи, інші методологічні засоби дослідження, зокрема економіко-статистичні, графічний і табличний методи – для аналізу стану корпоративних відносин та їх державного регулювання в Україні; методи проблемного аналізу, синтезу та моделювання, методи забезпечення прозорості діяльності компаній та електронного урядування, європейські підходи та країні практики регулювання корпоративного сектору – при розробці концептуальних засад удосконалення державного регулювання корпоративних відносин; методи узагальнення і класифікації, аналіз законодавства ЄС та країн Європи, міжнародні принципи та типові зарубіжні моделі корпоративного управління – для виділення особливостей державного регулювання корпоративних відносин у європейських країнах; методи порівняльного та логіко-семантичного аналізу, абстрагування – при уточненні політико-категоріального апарату за темою дослідження; метод критеріального аналізу, принципи та підходи діяльності наглядових рад акціонерних товариств – у процесі удосконалення системи критеріїв формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу; методи інституціонального та функціонального аналізу – для формування підходу до удосконалення державного регулювання вітчизняного фондового ринку; методи аналізу нормативно-правової бази, антимонопольного та податкового регулювання – для визначення напрямів розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та

розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду. Результати та ключові положення дисертаційної роботи, які становлять наукову новизну, полягають у наступному:

удосконалено:

- концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин, що передбачають: створення спеціального механізму приватизації державних комерційних підприємств шляхом їх перетворення у товариства з обмеженою відповідальністю; формування наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу за принципами громадянства України, професійності, незалежності від іноземних впливів, регламентації оплати праці; запровадження податкових пільг для організацій корпоративного сектору, що працюють оборотний капітал до рахунків прибутків; доповнення повноважень Фонду державного майна України щодо оцінки цього майна та контролю його використання; удосконалення механізмів розкриття інформації і прозорості діяльності компаній із застосуванням цифрових технологій; посилення державного контролю за перерозподілом акціонерної власності та захисту прав мініоритарних акціонерів; розширення участі громадськості у розробці регуляторних актів в галузі корпоративних відносин;

- підхід до удосконалення державного регулювання вітчизняності фондового ринку через розширення повноважень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України у частині визначення нормативних вимог та правил щодо емісії, реєстрації, обліку та обігу цінних паперів, обмеження операційних ризиків, розкриття інформації про компаній-емітенти, протидії маніпуляціям на фондовому ринку, методологічного забезпечення розвитку корпоративного управління тощо;

- систему критеріїв формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу через запровадження критеріїв рівня освіти, професійної компетентності та досвіду, несхильності до впливів іноземних суб'єктів;

дісталні подальшого розвитку:

- понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом уточнення змісту поняття "державне регулювання корпоративних відносин", що тлумачиться як владний вплив органів державної влади загальної та спеціальної компетенції на корпоративний сектор економіки, що полягає у законодавчому встановленні та забезпеченні дотримання норм, правил та обмежень щодо його функціонування з метою досягнення балансу інтересів корпорацій, найманих працівників та суспільства і стимулювання соціального партнерства; "акціонерні товариства як об'єкт державного регулювання", під якими розуміється організації із складною структурою управління, засновані на колективному капіталі, що характеризуються: поділянням корпоративної власності та власності акціонерів; великими масштабами виробництва, в результаті якого зацікавлене все суспільство; виконанням ролі основних ринкових гравців, нерідко у форматі монополії; здійсненням найбільших податкових внесків до державного бюджету; формуванням великих колективів найманих працівників, що зумовлює необхідність спеціальних механізмів соціального діалогу;

- виділення особливостей державного регулювання корпоративних відносин у європейських країнах, серед яких: використання принципів корпоративного управління ОЕСР як основи розвитку національного законодавства; запровадження спільних норм та правил корпоративних відносин у межах ЄС; наявність національних кодексів корпоративного управління; існування спеціальних законів, що регулюють діяльність акціонерних товариств (у більшості країн Європи); врахування характеристик моделі корпоративного управління (англо-американська, континентальна); розвиток інституційної системи регулювання корпоративних відносин (антимонopolітні органи, установа з регулювання ринку цінних паперів, банки та небанківські фінансові установи); діджиталізація правового регулювання

корпоративного сектору:

- напрямки розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні у частині: регулювання недержавних монополізованих ринків, чіткого законодавчого закріплення прав інвесторів; створення прозорої законодавчої бази оподаткування; запровадження податкових пільг, таких як зниження ставки податку на прибуток, податкове відстрочення, пріоритетне право на відшкодування податку на подану вартість; забезпечення рівноправності та захисту прав міноритарних акціонерів відповідно до європейських підходів.

Практичне значення одержаних результатів.

Отримані у ході дослідження наукові результати та пропозиції доведено до рівня конкретних механізмів та практичних рекомендацій щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні. Зокрема, сформульовані у роботі теоретичні положення, висновки та рекомендації викристалізо:

- при розробці проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення рівних прав та можливостей громадян із представництва у наглядових радах та органах правління державних унітарних підприємств, господарських товариств та державних банків та справедливого формування і ефективної діяльності таких наглядових рад із врахуванням національних інтересів України, внесеного до Верховної Ради України народним депутатом України А. Деркачем (довідка про впровадження № 360/2-50/1 від 31.04.2020 р.);

- Регіональними відділенням Фонду державного майна України по Київській, Черкаській та Чернігівській областях стосовно персоніфікованого обліку державного майна в системі прендних відносин, а також під час опрацювання проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно удосконалення державної політики управління та приватизації об'єктів державної та комунальної власності, а також інституційних засад діяльності Фонду державного майна України" (довідка при впровадженні № 50-01-2417 від 02.06.2021 р.);

- фірму "Еланер" (Меліт) під час практичної реалізації спільного проекту розвитку співробітництва між зацікавленими сторонами на "платформі Індустрія 4.0", що об'єднує місцеві органи державної влади, комунальні підприємства міста Києва та Чеського бізнесу, та передбачає залучення державних (місцевих) і приватних джерел фінансування (довідка при впровадженні від № 0801 від 20.08.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власних досліджень автора. Наукові положення, розробки, висновки та пропозиції, що виникають на захист, одержані автором самостійно.

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора. Основні наукові результати дисертації опубліковано у 12 наукових працях, зокрема в 3 статтях у наукових фахових виданнях України. 1 статті у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Європейського Союзу, 8 тезах доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, в тому числі:

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Рыкова Н.В. Державна власність як інструмент регулювання корпоративних відносин: кейс Польщі. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 17. С. 91-95.

2. Рыкова Н.В. Держава в системі корпоративних інтересів і відносин: особливості правових обмежень. *Право та державне управління*. № 2. 2020. С. 34-41.

3. Рыкова Н.В. Глобалізація як фактор трансформації державного регулювання бізнесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 9. URL: <http://www.du.lauka.com.ua/?op=1&t=1733> (дата звернення: 3.08.2021).

Стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Європейського Союзу

4. Rykova N.V. Features of regulatory mechanisms for capital integration in the corporate sector (on the example of Poland). *International Journal of Innovative Technologies in Economy*.

2020, Vol. 3 (30). P. 14-20.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Рикова Н.В. Формування ефективної національної моделі корпоративного управління. Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження: матеріали наук.-практ. конф. молодих учених за міжнар. участю (Київ, 17 листоп. 2016 р.) / за наук. ред. В.С. Куйбіди, А.П. Савкова, С.К. Хаджирадевої, О.Ю. Оболенського. Київ: НАДУ, 2016. С. 195-197.

6. Рикова Н.В. Лідерство як складний і важливий соціальний феномен. Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 трав. 2017 р.): у 5 ч. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, А.П. Савкова, С.В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2017. Ч. 4: Соціогуманітарна політика: пріоритети публічного управління. С. 100-103.

7. Рикова Н.В. Інституціональні засади державного регулювання корпоративних відносин: міжнародний досвід. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 25 трав. 2018 р.): у 5 т. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, О.М. Петрос. Київ: НАДУ, 2018. Т. 2. С. 122-123.

8. Рикова Н.В. Гармонізація корпоративних відносин: Україна та Євросоюз. Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 26-27 жовт. 2018 р.). Херсон: Молодий вчений, 2018. Ч. 1. С. 50-54.

9. Рикова Н.В. Інституціоналізація участі громадянського суспільства в публічному управлінні. Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.): у 5 т. / за заг. ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, О.М. Петрос. Київ: НАДУ, 2019. Т. 2. С. 45-46.

10. Рикова Н.В. Інституціональні зміни державного регулювання корпоративного сектору економіки. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 22 листоп. 2019 р.) / за заг. ред. М.М. Білинської, О.М. Петрос, І.О. Дегтярьової. Київ: НАДУ, 2019. С. 233-236.

11. Рикова Н.В. Теоретичні основи інституціональних механізмів державного регулювання корпоративного сектору. Реформування та розвиток гуманітарних та природничих наук: матеріали II наук.-практ. конф. (Полтава, 22-23 трав. 2020 р.). Херсон: Молодий вчений, 2020. Ч. 1. С. 105-108.

12. Рикова Н.В. Моделі державно-приватного партнерства бізнесу і влади. Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку: матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26-30 жовт. 2020 р.): у 3 т. / за заг. ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, О.М. Петрос. Київ: НАДУ, 2020. Т. 1. С. 203-204.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана на належному концептуальному рівні, написана грамотно, оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України. Стиль викладу в ній матеріалів, результатів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій доступний для їх сприйняття.

ВИСНОВОК

Ознайомившись із дисертацією Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" та науковими публікаціями, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, а також взявши до уваги підсумки фахового семінару, вважаємо, що:

1. Дисертаційна робота Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Вона містить теоретичне

обґрунтування та науково-практичні рекомендації щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

2. Дисертаційна робота Рикової Нелі Володимирівни за своїм науковим рівнем, практичною цінністю, обсягом та оформленням відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами та доповненнями), пп. 9-11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами та доповненнями).

3. Дисертаційна робота Рикової Нелі Володимирівни "Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід" може бути рекомендована для подання до разової спеціалізованої вченої ради за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування".

Рецензент,

доктор наук з державного управління, доцент,
директор Навчально-наукового інституту управління,
економіки та природокористування Таврійського
національного університету ім. В.І.Вернадського

В.Г.Орнік

Рецензент,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління
та економіки Таврійського національного
університету ім. В.І.Вернадського

В.В.Шпачук